

Razvod kao životni događaj

-Projekat sproveden u saradnji sa Ministarstvom Pravde, Ministarstvom Finansija, Ministarstvom za socijalna pitanja i zdravlje i Nacionalnim institutom za zdravlje i blagostanje u Finskoj-

~Posebnu zahvalnost dugujem Univerzitetu u Helsinkiju, koordinatorki Suvi Uski, kao i kolegama Ignaciu Valeru, Eusebiu Almenaru, Lauri Oivi i Lisbeth Stromberg na uspešnoj saradnji i prezentovanju istraživanja

Projekat Razvod kao životni događaj predstavlja izazov o predvidivosti društva, a podrazmevao je kvalitativno istraživanje, kritičko razmišljanje i potencijalno rešenje za fenomen koji je u vrtoglavom porastu na teritoriji Finske. Svedoci smo vremena kada zakonodavci prilikom donošenja zakona preduzimaju praktična rešenja, ali ne uzimaju u obzir psihološku i sociološku komponentu. Kada je radna grupa, predvođena Ministarstvom Finansija i Ministarstvom Pravde Finske, prezentovala izazov, od mog tima i mene se iziskivalo upravo to- povezivanje pojedinca, društva i države olakšanom zakonskom regulativom sa akcentom na značaj emocionalnog karaktera koju ova pojava nosi. Teorijski posmatrano, razvod kao životni događaj, svoje mesto pronalazi kod različitih autora, u različitim naučnim disciplinama sa različitim definisanjem. Izučavanje ove pojave ne treba da nas iznenađuje s obzirom da se razvod rangira na drugom mestu najstresnijih događaja u životu pojedinca, odmah nakon smrti supružnika. Glavna promena sa kojom se pojedinac suočava tokom trajanja procesa razvoda jeste emocionalni stres koji nadalje narušava zdravlje (anksioznost, depresija, socijalna izolovanost, suicidalne misli itd.). Posledice izazvane razvodom, teorijski možemo objasniti kroz teoriju kognitivne disonance, prema kojoj se pojedinac u toku procesa razvoda suočava sa dva potencijalna ishoda- razvod ili ostajanje u nesrećnom braku, a da pritom svaka opcija sa sobom nosi negativan efekat. Nakon razvoda braka, dolazi do faze redefinisavanja identiteta, kada se u novom poglavlju života pojedinac susreće sa novom socijalnom ulogom- što se objašnjava kroz teoriju socijalnog identiteta. Sve navedeno, ostavlja dalekosežne posledice na blagostanje i ekonomiju države i društva. Analizom prethodnih istraživanja došli smo do saznanja da nakon procesa razvoda, pojedinac kao rešenje vidi upotrebu antidepresanata, beg u alkoholizam, povećanu depresiju i kao krajnje rešenje samoubistvo. Tokom rada na projektu, različiti izvori su nam pomogli u istraživanju datog fenomena, gde smo se najpre oslanjali na postojeću literaturu koja nam je omogućila da dublje i bolje razumemo izazov. Komparacijom evropskih sistema o samom postupku razvoda (Finska- Srbija- Španija) želeli smo da steknemo širu sliku i dodatne ideje o realizaciji našeg izazova. Međutim, glavni izvor podataka predstavljali su dubinski semi-

strukturalni intervjui sa osobama koje su prošle proceduru razvoda, ili pojedinci koji kroz to trenutno prolaze. Rezultati istraživanja su izdvojili šest ključnih tačaka kojima smo temeljno pristupili, i za pojedine predložili potencijalna rešenja. Ljudi imaju različite i promenljive situacije- razvod je rasprostranjen fenomen, koji sa emocionalnog stanovišta nije isti za sve, te ga svaki pojedinac doživljava i proživljava na sebi svojstven način. Upravo zato što se ne završava potpisom na papiru, on ostavlja dramatične posledice koje kasnije utiču na svakodnevni život pojedinca. Personalizacija svakog razvoda ključna je u pronalaženju najboljeg rešenja za separaciju porodice. Država, odnosno ustanove socijalne zaštite, trebale bi da partikularno pristupaju svakom razvodnom slučaju. Kao fenomen koji je jedinstven za svakog, efektivnom i dugotrajnom uslugom je moguće pružiti podršku pojedincu u daljem životnom razvoju. Tokom rada na istraživanju, jedna od izjava prilikom intervjua glasila je: „Poprilična podrška koja mi je potrebna u procesu razvoda jeste da neko posmatra porodicu kao celinu“. Analizom podataka zaključili smo da komunikacija između službi koje učestvuju u procesu razvoda nije na zadovoljavajućem nivou. Razvod kao pojava iziskuje promatranje iz različitih perspektiva uklopljenih u usklađenu celinu. Međutim, često se dešava da stručnjaci iz date oblasti uzimaju u obzir samo ono što je u opisu njihovog posla (npr. pravnik je fokusiran na zakonsku proceduru, dok socijalni radnik akcenat stavlja na odnos supružnika). Sve navedeno otežava interpretiranje porodične situacije kao kompleksne celine. Ideal koji postavljamo na tron jesu multi-sektorski timovi koji bi zajedničkom komunikacijom, razmenom znanja i iskustva i timskim radom, pružali podršku supružnicima i deci ne samo tokom trajanja procesa, već i nakon razvoda u odgovarajućem periodu. Optimalno rešenje predstavlja digitalna platforma sa sveobuhvatnim informacijama, o čemu će u nastavku teksta biti više reči. Posebnu pažnju u našem radu posvetili smo deci, emocionalnoj podršci i saglasju zakona i životnih situacija po pitanju starateljstva. Razvod kao životni događaj pored toga što utiče na supružnike, predstavlja i najstresniji događaj za decu, sa dalekosežnim psiho-somatskim posledicama po njihov razvoj. Problem koji se javlja kada su deca u pitanju proizilazi kroz tzv. “lahivanhemp- system“, odnosno prevedeno “bliži roditelj- sistem“, prema kom dete zvanično živi samo sa jednim roditeljem. Ovakva vrsta sistema nije prilagođena svakodnevnom životu te kreira praktične probleme. Primera radi, u situaciji kada roditelji nisu u dobrim odnosima i samim tim imaju otežanu komunikaciju a dele starateljstvo nad detetom, problem se odnosi na zvaničnu dokumentaciju i informacije od značaja za dete, koje podrazumevaju odobrenje drugog roditelja. Stoga, transparentnost u relacijama otac- dete i majka- dete, neophodna je za održivost kvalitetnog odrastanja deteta. Zvanično “lahivanhemp- system“ podrazumeva i da dete ide u najbližu školu na teritoriji na kom se vodi njegovo boravište. Roditelji su se neretko izjašnjavali

da nakon razvoda, kada dolazi do razdvajanja supružnika, ovaj sistem nije u najboljem interesu kako deteta, tako ni roditelja. Često vlada nesporazum i po pitanju sporazuma o starateljstvu kada roditelji nisu sigurni koje korake smeju da preduzmu u svakodnevnom vaspitanju, obrazovanju i aktivnostima deteta, a da to nakon određenog perioda ne bude zloupotrebjeno od strane drugog supružnika. I pored Ustanove za zaštitu dece (Children Service), pružanje emocionalne podrške detetu u bilo kojoj vrsti razvoda zakazuje, a insistiranje na istoj je suštinsko. Kompleksnost u pronalaženju relevantnih informacija o procesu razvoda je najčešći problem ove pojave. Različiti gradovi pružaju različite informacije, što izaziva konfuziju, dužu proceduru razvoda i doživljavanje ovog događaja stresnijim nego što jeste. Analizom podataka saznali smo da informacije o proceduri razvoda ljudi pretežno saznaju preko prijatelja koji ih dalje upućuju na institucije, ili samostalnim traganjem na Internetu. Osim toga, informacije o emotivnoj podršci nisu istaknute. Osobe koje prolaze kroz ovaj težak životni period ne znaju kome da se obrate i čiju podršku da zatraže, što dalje povećava anksioznost, nezadovoljstvo i depresiju. Nejednak pristup uslugama je nedostatak čitavog sistema. Regionalne razlike u pružanju istih su evidentne. U velikim gradovima, spektar usluga je daleko veći u odnosu na manje sredine. Na primer, Laponija je sredina u kojoj vlada manjak usluga, a dolaženje do drugog stručnjaka u toj oblasti iziskuje finansijski i vremenski utrošak. Usluga psihoterapije koja bi pomogla pojedincu u postrazvodnoj fazi, pravna pomoć i psihološka podrška predstavljaju luksuz, te je stoga ekonomski status jedan od faktora koji presuđuje kako će razvod uticati na dalji život pojedinca. Rešenje koje predlažemo jeste digitalizacija usluga, gde naglašavamo da ljudski kontakt ne sme biti zaboravljen niti zapostavljen. Digitalizacija usluga je sjajan primer kako jednostavnije, ekonomski isplativije i pristupačnije doći do željenih informacija i usluga. Platforma sa svim informacijama o razvodu, institucijama i situacijama kroz koje ljudi prolaze u ovom procesu, jeste idealno rešenje na sistemskom nivou. Naime, kreiranjem algoritma koji bi profilisao različite slučajeve razvoda, a potom pružao informacije za svaki pojedinačni slučaj, predstavlja olakšicu i za institucije, ali i za pojedince. Web stranica bi usmeravala pojedinca do njegovog "razvodnog profila", na primer: pitanja da li on/ona ima decu, da li supružnici već žive odvojeno, da li su već postigli neki sporazum itd. , te odgovorima na navedena pitanja, pojedinac bi bio usmeren na vrste ustanova koje mogu da mu pruže pomoć generalno, i u regionu u kom živi. Platforma bi uključivala životne priče ljudi koji su već prošli proceduru razvoda, i imaju iskustva sa onim što on nosi. Ovakav doprinos platformi bio bi samo na dobrovoljnoj bazi pojedinaca, koji su o svojim iskustvima spremni javno da govore, a sa druge strane spremni i da pomognu osobama koje kroz to trenutno prolaze. Akcenat se kroz ovakvu vrstu podrške stavlja na to da pojedinac nije sam u postupku razvoda, da razvod nije etiketa koja se dodeljuje

pojedinu, već rasprostranjeni fenomen savremenog doba, koje se društvo trudi da razume, spreči, te ukoliko je to nemoguće, pronađe najbezbolnije rešenje za svoje građane.